

KELMĖS CENTRINĖ BIBLIOTEKA

IŠ LIAUDIES LOBYNU

Kelmės rajone užrašytos legendos, padavimai

Paruošė: Idalija Stankienė

Kelmė, 1992 m.

TURINYS

1.	Kaip vokietis kumelį perėjo (Valčiukienė).....	3
2.	Kaip vokietis į malūną važiavo (Valčiukienė)	4
3.	Kaip vokietis į malūną važiavo (Banys A.)	5
4.	Padavimas apie Šatrijos atsiradimą (Banys A.)	6
5.	Moterų ir velnių galvos (Vygantas A.).....	7
6.	Mažas dideli prarija (Bartkevičius A.)	8
7.	Kaip merga su velniu šoko (Strumilaitė-Pikturnienė I.)	9
8.	Kaip gaspadorius susitiko su bernu (Ramanauskaitė J.)....	10
9.	Kaip aš pas plėšikų buvau patekusi (Klimienė E.)	12
10.	Padavimas apie Birutės kalną (Bartkus P.).....	13
11.	Padavimas apie Medžiokalnį (Kasčiauskaitė J.).....	14
12.	Padavimas apie Piltinės piliakalnį (Butkienė M.)	15
13.	Legenda apie Karklėnų dvarą (Zajančiauskienė S.).....	16
14.	Padavimas apie Biržkalnį ir Mergelės lauką	18
15.	Mergelė žvaigždėlė (Garbenienė J.)	20
16.	Kaip kaimynai ūkininkui kauką įkalbėjo (Garbenienė J.).....	23
17.	Išmainyta mergaitė (Karpienė A.)	26
18.	Šiaušės paslaptis (Karpienė A.).....	28
19.	Luokės kalnas	29
20.	Katežeris (Jucevičius L.).....	30

KAIP VOKIETIS KUMELĮ PERĖJO

Naja vokitys į turgų, žiūr ant vežima žmogus pasidėjis didžiuli arbūza i klaus:

– Kas čia daba per daikts?

Saka:

Kumelis kiaušinis.

– Ja, kap jin reik išperėt?

– Jei nupirksi, tai paaiškinsu, o daba kol nenupirka, tai negalu aiškint.

Užmokieja tap brangią. Tas žmogus lypi anam nusinešti į jauja ant pelų pri kamina i septynias savaites sėdēt i nē su kuo nekalbēt. O jei kas paklaus, sakyt „Y- ha-ha“.

Sėd, sėd atēja žmuona, nekalb tas, tik šauk „Y- ha-ha“.

Atein puons i darba varyt.

– Kur tava vyrs?

– Jaujoj kumeli per.

Naja puons pažiūrēt, kap ans pliks sied ant to arbūza. Kap pradieja tas puons plikam čaižyt su rykštēm. Pašuoka nu tuo arbūza, o jis jau buvo supuęs, nes jis viskan dari ant tuo arbūza, atsikelt negalieja. Daba lek per lauka kur buva avižas sustatytas. Tam vekiečiui užkliuva kuoji, dulkt parvirta, arbūzas sproga. O vynoj gubikėj sėdēja zuikis. Zuikis pašuoka, lak par laukus, vokitys šauk:

– Neliek, kuzyti, palauk, aš tava tievs, aš tavi periejau!. Pariejas žmonai pasakoj:

– Jei ne tas pons, da kelias dienas i būčiau išperėjas.

KAIP VOKIETIS Į MALŪNĄ VAŽIAVO

Važiūj žmogus į malūna. Žiūr, sėd vokitys ant šakos i pjaun.

Saka:

- Žmogel, kan dara, nukrisi.
- Je, iš kur tu gali žinot, kad nukrisu?

Pavažiava biški, tikta tas vokitys lept i nukrita. I šauk:

- Palauk, žmogeli, palauk! Iš kur tu daba galiejai žinoti, kad aš nukrisu? Tai tu turi žinoti kada aš mirsu.

Saka:

- Kada tava užpakalis bus šalts, pačiupinėk – tada žinosi, kad mirsi.

Važiūj vokitys i malūna – šalta, sning, bjauri. Neš maišus, sugalvoja pažiūrėt – gal jis jau mires. Lapt už rūros – šalta. Tik virta su visu maišu i purvyna i gul, gul purvyne parvirtes, gul. Kiaules ateja, malūnininka maiša draska. Vokitys i saka:

- Je, kad aš būčiau gyvs, kad tum kiaulium dūčiau.

Atein malūnininks, saka:

- Brude, tu guli, kiaules maišus draska.

I pradėja angti su šniūru per užpakali. Vokitys tik čiupt už užpakali, žiūr, kad ji jau šilta. Puln malūnininkui i rankas bučiūj.

- Dėkui, kad nu mirtys išgelbieja, o tai jau buvau numiręs, o kai pardėja dūti per užpakali, atsigavau.

Banys Adomas, Prano, gyv. Pieklių km.

Kavaliarius užieja pana su žeme. Reik dalies, pinigų išnešt. Ain per miška i galvoj: „Koc velni sutikčiau, kad paskolintų.“

Akurat, skrybėli užsidiejas velniūkštis atsirand.

– Ko taip liūdnoji, – klaus.

– Tai o ką aš neliūdnošu, užėjau pas bagota, reik pinigą, kad kur gauč paskolint, koc i nu velnia skolinčiau.

– Nu, tai kyk tau reik?

Į paskolina tų pinigų kyk anam reikėja. Tai tas berns klaus:

– Kada aš atidūsu?

– Pinigų, – saka, – nereiks, tik i veselia pakviesi.

O ans jau norėja tun veselia uždirbti gerą. Tas pariejas nulėki pas klebona i tas klebons pamokina, kaip sakyt. Naja tun velnis i veseli kviesti. Velns klaus, kas bus parietkoj.

– Šv. Petras, Šv. Jons.

– O, kad šoksma, tai šoksma!

– Pana švenčiausia bus.

– O, kad šoksma, tai šoksma! O kas piršliūs bus?

– Tai perkūns bus.

– È è è kad perkūns aš neisu. A negalētum kų kita pakviest?

– Jeigu pakviesu, vestuves sugriūs.

– Nu, tai aš tau užsistupiju, ka perkūns tai neisu.

Seni žmuones saka, kad kuri perkūns nutrenk, tai tas velnia numires nebemata, švents palykt.

Banys Adomas, Prano, gyv. Pieklių km.

PADAVIMAS APIE ŠATRIJOS ATSIKADIMĄ

Yra ten palaiduota milžina Kečiaus žmuona. Jis palaidojes, ant žmuonas kapa atneši pasiemes žemes sauja. Tai ten žemi kur sieji su sauja nykštis yr Telšių ežers, o pirštą – tai kalvas, ant kurių Telšių stov. Tai jis papyli ten žemes i pasidari Šatrijas kalns.

Vygantas Antanas, Jono,
gyv. Papušynio km.

MOTERŲ IR VELNIŲ GALVOS

Tai buvo gilioj senovėj. Labai seniai gyvena ponai labai turtingai, viska jie turėja i viską galėdava. Pas vynos tokius ponus tarnava berns. Ankščiau žmones dirbdava iki saules laidos. Dirba tas berns iki saules laidos i reik jam pamiške namo pareit. Ain pamiške namo, žiūr – velns su moterim mušas. Jis baisiai nusiganda, parlėki i pasaki ponui. Pons davi stebuklinga karda, i lypi najus perskirti anus. Tas berns nulėki i abiem nukapoja galvas. Pareja tas berns i pasaki kan padirbes. Pons saka, kad negera padirbes, davi jam gyvuoja šaltinis vandens i lypi moterška atgaivint. Kol jis sulaksti, tai i sutema. Jis patamsios negalieji ižiūrėti, kur moteriškas galva, o kur velnia. Tai i uždėja velnia galva moterišką. Tai daba vyrai saka, kad moteriška tai velns yr.

Bartkevičius A.
gyv. Eimakčių km.

MAŽAS DIDELI PRARIJA

Gyvena du brolią. Tai vyns mirdams paprašė kad ano vaiks pamokytu vogti. Kaip tas numiri, tas dėdis i saka tam vaikui:

– Ainam vaikeli, aš tavi pamokinsu vogti.

Išeja any abudu. Aja, aja i pamati žmuogu bearant su jaučias.

Tas vaiks i saka:

– Aš, dėdi, vogsu tus jaučius nu žmuogaus.

O dėdis saka:

– Mas su tava tėvu kad i geri vagys buvom, ale jaučia iš ranku nepavogėm, o tu daba pavogsi.

– O aš pavogsu!

Naja tas vaiks i miška i šauk:

– Mažiuks didiji prarys!

Tas žmuogus pasiklausi, pasiklausi naja pasižiūrėt, kas tin daba šauk. O tas vaiks ateja, nupjovi vynam jaučiu ūdega, ikiša antram jaučiui i dantis i nusivedi tan jauti i miška. O tas žmuogus ateja, žiūr – ūdega išlindus jaučiui iš dantu, tai i saka:

– Mata, šauki šauki, kad mažiuks didiji prarys – tap i buva.

O tas vaiks su dėde papjuovi tan jauti i lypi tam sava dėdei mėsa dabot, o vaiks išeja pilva plaut. Naja pri prūdžiuka, pasidieja tan pilva, dūd par jin šauk:

– Ne aš vogiau – dėdis vogi! Ne aš vogiau – dėdis vogi!

Tas dėdis pasiklausi, pasiklausi, palika mėsa i pabėga. Ain toliau, žiūr žyds vedas ožka i nešas batus. Tas vaiks i saka dėdei:

– Aš nu žyda pavogsu tus batus.

Paėmi, nusiavi vyna sava bata, pabjauroji i numeti. Kyk toliau paajes, numeti antra bata, ale švaru. Tas žyds atein, žiūr – gul bats i saka: – Ui, kad ans bats i bjaurus, nuplausu i būs du batą. Prisiriša ožka už karklyna, pasidėja sava batus i naja tan bjauru bata pasiimt. O vaikis paėmi tan ožka, tus batus, nupjovi tai ožkai galva, pakabina ant myta i pats už karklyna šauk:

– Me – e – e, me – e – e!

Atein žyds, tan bata pajiemes, žiūr – nė ožkos, nė batu, ale gird, kad ožka bli aun už karklyna, tai nusiavi sava batus i naja tos ožkos žiūrėt. O tas vaiks išlinda, išsiėmi ton sava bata i da žyda batus. Tas diedis pasižiūrieja, kap tas vaikis vog i saka:

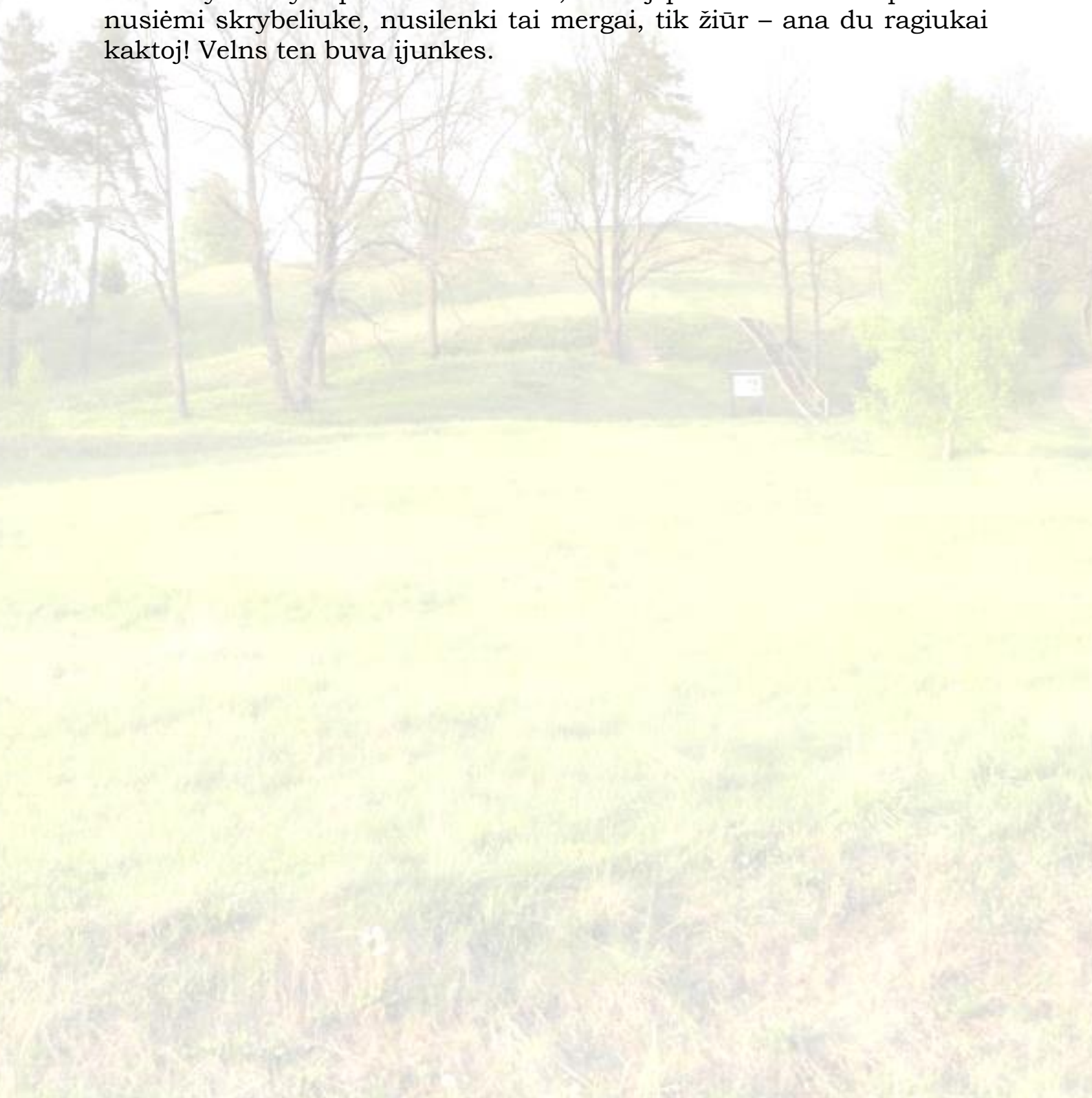
– Nėr taves ko mokyti, tu da geriau už mumi vogti moki.

Ieva Strumilaitė–Pikturnienė

KAIP MERGA SU VELNIU ŠOKO

Buva merga, katra labai miega į šokius vaikšiot. Ir pristaisi vyna syki toks ponaitis aną lydėt. Vis lyd i lyd. Daug sykiu. Merga jau mislyj kad ženysis. Syki parein vėl abudu, sustoj pri vartuku. Tas ponaitis nusiėmi skrybeliuke, nusilenki tai mergai, tik žiūr – ana du ragiukai kaktøj! Velns ten buvo įjunkes.

Juzefa Ramanauskaitė,
gim. 1921 m. gyv. Kražiai

KAIP GASPADORIUS SUSITIKO SU BERNU

Kita syki gyvena gaspadorius i gaspadini. Turieja jie dukteri. Gaspadorius sūnaus neturieja, turieja samdyti berna. Vyna syki puo nauju metu išvažiava i turgu. Saka – nusisamdysma berna i jau būsma spakainus, galiesma dirbt. Tap i buva. Susirada berna, nusisamdi i parsiveži. Parsiveži, atsisėda, pavalgi pietus. Gaspadoriui, žina, rūpestys, ain apžiūrėti sava gaspaduorystes. Duktie ki–ki–ki išbiega iš paskuos. Palika vyna muotina su bernu. Muotina sukaliuojas, tik sukaliuojas kap i gaspadini. Priėjusi pri berna saka:

– Vyreli, sakyk tu – man, kuoki varda turi?

Berns pasimuistė, da, saka, nenuoru sakyti, tap negražus tas mana vards yr.

– Pamislyk, – saka muotina, kuoki jau turi, tuoki sakyk.

– Muna vards yr Katinauskis.

– A, Katinauskis... Kon daba čia padarysi, kad Katinauskis, tap i vadinsme.

Muotina išėja kiaules apsiliūbti. Iaja duktė, priaja i klaus berna:

– Tai jau daba vis tyk pri mūsų būsi, sakyk, kuoki varda turi?

– Ek, neklausk munes varda, nenuoru sakyti, kuoki anon turu negražus yr.

– Tai juk kap išeisma pri darba, kap be varda būsi? Pasisakyk.

– Mana vards yr Saldums.

– Oje, kad nelaimes vards – Saldums! Tuoki nebuvo girdiejusi. Nu, bet kun daba padarysi, kad tuoks jau yr – tebūnie. Tai daba visada sakysu „Saldums, Saldums“.

Vakare reik eiti gaspaduoriui gyvuolius pasišerti. Berns ir išieja pri gaspaduoriaus i tvarta. Naja, pašieri gyvuolius. Gaspaduoriui patika tas berns: neš glėbi dideli, gyvuolius pagluosta aidams pruo šali. Pasišieri, sustuoja, gaspaduorius i saka:

– Nu, mata, vyreli, tu mun patinki – dirbi sau su gyvulias kap rek, pasisakyk, kuoki varda turi? Kap mes tavi bavadinama jei varda nežinuom?

– Ale, gaspaduoriau, geriau jau neklausk tuo muna varda, ans jau tuoks yra, kad aš nenuoru sakyti.

– Nu ale vaikeli, kuoki jau paskyri tėva, tuoki turi turėti, kan daba padarysi. Sakyk, vyreli, sakyk.

- Tai, gaspadoriau, muna vardas yr Kiaušius.

- Pasenau, ale pirma syki girdu tuoki varda. Al kun daba padarysi, tap i vadinsma.

Suaja i truoba visi, susėda, pavalgi večeri. Vakare ain gaspaduorius su gaspadine ain selsėtis i truoba, bernui paruodi ait i alkierių, o duktė naja i kamara gult. Gaspaduore gul, šnekučiūjas apie gaspaduoryste, apie šiun, apie tun. Jau pradėji snausti. Muotina tik:

- Tievą, tievą a juntį?

- Nu tik kas daba yr?

- Katinauskis ain i kamara.

- Teini, teini muotin, kuo čia struošyjis. Tepelauj.

Tievs užmiga. Muotina pradieja snaust, ale vistryk pajuta dukters balsa:

- Mama, mama Saldums širdi spaud!

- Vakeli, vakeli pakentiek prais, paspaus i nustuos. Pasigviešę tuos saldiuos arbatas su cukrum.

Tėvą sumiga, duktie kent. Katinauskis peliuo. Ryta meta visi sukila. Duktie priein sušnek su muotina, muotina sušnak su tėvu. Geriau neklausyketies kas buva. Sūdna dyna! Tievs pasiuta, kad pradieja šaukt ant berna:

- Tu, neviduone. Šiuokis tuokis i anuokis! Kun tu šiū nakti pridirbą?! Užmušu tavi!

Berns nusigandes preded lėkt, nu tėvs genos. Myta pasiemes ani lek i pasuka i suoda. Suode vyrą gyvuolius prisižiūrieja, taša mytus. Žiūr, žiūr – atlek pirma vyns, paskui kits, nusitvėres myta i šaukdams:

- Vyrą, vyrą laikykit Kiaušius kad nepabėgtų!

- Vyrą į vyns kita pasižiūrieja – tik capt, capt su abiem rankuom suspaudi, tik laika, tik laika, vuo tėvs tik šauk:

- Laikykit Kiaušius kad nepabėgtų!

- O kur, – ty vyrą saka – mes dingsma be sava turta?

Nu tievs genas myta iškieles, o berns biegi. Biega, biega i nusineši visa pasaka bebiegdams.

Klimienė Leonora, Liudviko,
gim. 1901 m. gyv. Kelmė, Šaltinių 16.
Užrašė Idalija Klimaitė – Stankienė

KAIP AŠ PAS PLĖŠIKŲ BUVAU PATEKUSI

Kai aš buvau maža margaitė, gal kokių keturių metukų, nusivežė mane mamytė į kaimą pas močiutę. O ji gyveno prie pat miško. Aprenge mane balta, gražia suknyte ir išleido pabėgioti. Aš laksčiau, laksčiau, nubėgau į mišką ir net nepajutau kaip nubėgau vis tolyn į tankmę. Atsipaisčiau tik tada kai paklydau. Pradėjau verkti. Staiga žiūriu, ogi, netoliese stovi namelis. Nors ir bijodama, įėjau. Viduje nieko nebuvo – viskas gražiai sutvarkyta, krosnis šiltai iškūrenta. Įsidrašinusi užlipau ant krosnies ir užmigau. Pabudau nuo triukšmo – išgirdau vyrų balsus, arklių žvengimą, kanopų bildesį. Išsigandau labiausiai ir palindau į užpečkį.

Įėjo būrys galingų vyrų, įsivedė aviną, čia pat jį papjovė, įdėjo į puodą, išvirė ir pradėjo valgyti. Valgo, o kaulus meta į užpečkį kur aš buvau. Meta ir vis į mane pataiko. Staiga vienas ir sako:

– Man rodosi, ten kažkas yra.

Aš pradėjau drebėti iš baimės ir neišlaikiusi pravirkau. Tada vienas įlindo, ištraukė mane ir pradėjo klausinėti, kas aš ir kaip čia pakliuvau – verkdama viską papasakojau. Tada vyrai pradėjo tartis, ką su manimi daryti. Vienas sako:

– Išvirkim ir suvalgykim!

Antras paprieštaravo:

– Et, ką čia virsi. Tokios menkutės mums nė ant vieno danties neužteks.

Dar kiek pasitarę, vyrai nusprendė taip: įkišo mane į bačką, užkalė dangtį ir paritino į mišką, sakydami:

– Jeigu išsigelbės, bus jos laimė, o jeigu ne, tegul suės miško žvėrys.

Tupiu toj bačkoj, tupiu – valgyti noriu, gerti irgi ištroškau, o kaip išsigelbėti – nežinau. Staiga girdžiu – atbėgo vilkas. Pasisukiojo aplink ir įkišo uodegą pro skylutę kur buvo palikta, kad oras įeitų. Kas bus tas bus, galvoju sau – ir čiupau už tos uodegos. Vilkas išsigando, pradėjo kaukdamas bėgti ir kaip trenkė tą bačką į medį! Ta bačka subyrėjo į šipulius. O aš atsikėliau lyg niekur nieko. Pasidairiau – nė vilko, nė plėšikų. Staiga girdžiu savo mamos balsą, bešaukiantį mane. Mat nesulaukusi išėjo ieškoti. Puoliau mamai į glėbį. Parėjom namo, mama mane nuprausė, pavalgydino pasekė pasaką ir aš laiminga nuėjau miegoti.

Pranas Bartkus,
Dubysos girininkijos darbininkas.
Užrašė Jonas Jagminas.

PADAVIMAS APIE BIRUTĖS KALNĄ

Važiuojant nuo Kelmės link Tytuvėnų, ant Gryžuvos upelio kranto yra kalnas Birutkalniu vadinamas.

Seniai, seniai ant to kalno buvusi pilis, kurią valdęs Švilpa. Narsus tai buvęs karvedys – ne kartą atrėmęs kryžiuočių antpuolius. Visuose mūšiuose šalia vyro kaudavosi ir gražuolė žmona Birutė. Viena kartą kryžiuočiai apsupo pilį didelėmis jėgomis. Narsiai gynėsi Švilpa su Birute, bet kryžiuočiams pavyko pilį padegti. Birutė pamačiusi, kad priešas veržiasi vis arčiau, įsakė perskelti vieną ekmenį ir padaryti jame یدubimą. Kai jos įsakymas buvęs įvykdytas, tame یدubime Birutė paslėpė brangiausią savo deimantą, vyro dovanotą. Po to akmenį vėl taip suspaudė, tartum niekas jo ir nebuvo liėtęs. Nors ir didelės buvo kryžiuočių jėgos, bet lietuviai, prasiveržę pro liepsnas, priešą nuvijo.

Tik negrįžo iš mūšio Birutė. Ją palaidojo ant kalno. Ant jos kapo buvo 7 akmenys, jų tarpe ir tas su Birutės deimantu, bet vėliau, ligi mūsų dienų tik du belikę. Pagal senelių pasakojimus, ant vieno jų yra Lietuvos žemėlapis, ant kito – Gedimino laikų raštas, o pats paliakalnis vadinamas Birutkalniu.

Janina Kasčiauskaitė Jono, gyv. Kražiuose
Užrašė Idalija Klimaitė-Stankienė

PADAVIMAS APIE MEDŽIOKALNĮ

Žiloje senovėje turtingajam Gražiui žynys išpranašavo: jeigu jis nori gyvenimą pabaigti laimingas būdamas, turi gražioje miškingoje vietoje pastatyti dvarą ir priversti sau tarnauti visus apinkinius žmones. Gražys pasikvietė išmanančius žmones, kad surastų tinkamą vietą. Ir išrinko išminčiai gražią, miškais apaugusią vietovę ant Kražantės kranto, ir tarė išmintingą žodį, kad pilį reikia statyti ant Medžiokalnio. Todėl Gražys įsakė iškirsti ažuolyną, visus galingus šimtamečius ažuolus, kuriais buvo apaugęs Medžiokalnis. Kad ir išmintingi buvo išminčiai, patarę čia statyti pilį, bet ir jie nežinojo, kad šis ažuolynas yra šventas ir gyvena jame medžioklės ir miškų globėja dievaitė Medeinė. Supyko dievaitė ir vos tik pastatyton pilin atvedė galingus priešus, kurie pilį sudegino, sunaikino. O žmonės šią vietovę pavadino Gražiais, bet per laiką pavadinimas apsitrynė ir išliko Kražiai.

Michalina Bukienė
užrašė Jonas Jagminas

PADAVIMAS APIE PILTINĖS PILIAKALNĮ

Į Šiaurės rytus nuo Karklėnų miestelio, apsuptas laukų ir pievų yra Piltinės piliakalnis. Tai labai graži vietovė, papuošta medžiais ir krūmais, gėlynais. Apie jį padavimas sako:

Tais laikais, kai buvo kariaujama su švedais jį supylė apylinkės gyventojai. Pylė vyrai ir moterys, nešdamos su skreitais žemę ir piliakalniui sustiprinti bei suplūkti molį. Todėl piliakalnis ir vadinamas Piltine. Kalvoje esąs požemis, kuriame yra didelė skrynja su pinigais. Rytiniame Piltinės šlaite seniau buvusios didelės, geležinės durys, užrakinamos senoviška spyna. Vėliau tos durys įgriuvusios į požemį. Kai kas nors į susidariusią angą mesdavo akmenukus, tai tos durys suskambėdavo. Dabar toji anga visai užgriuvo ir nebegalima rasti vietos kur ji buvo. Ankščiau čia matydavo degant pinigus. Pasitaiko, kad ir dabar dar mato, bet jų dar niekas lig šiol nerado ir negali surasti, nes jie yra giliame požemyje.

Užrašė Janina Garbenienė

Piltinėje žmonės kasdami rūsius, iškasdavo didelių žmonių kaulų ir žiūrėdami į juos sakydavo, kad tai kaulai čia kadaise gyvenusių lietuvių milžinų. Seniausi kaimo žmonės porina, kad jų protėviai sakydavę, jog prieš čia gyvenusius milžinus švedai atvedę tūkstantinę, o gal milijoninę kariuomenę, (kuri sumušusi milžinų kapus) pulkus. Vietinius žmones išžudę švedai neapsakomai džiaugėsi pergale. Kariuomenės vadas sumanė šioje vietoje palikti paminklą. Jis įsakė kariams prisipilti iš kovų lauko po batą žemės ir atnešus į pergalės vietą, išpilti. Kai paskutinis karys išpylė iš bato žemę, tai toje vietoje ir susidarė didelis, pailgas kalnas.

Zajančiauskienė Stasė gyv. Karklėnuose.
Užrašė J. Garbenienė

LEGENDA APIE KARKLĖNŲ DVARĄ

Laikrodžiui išmušus dvyliką, iš dvaro kapinių pro jų vartus išvažiuodavo senoji dvaro karieta, apkabinėta liktarnomis ir šuoliais lėkdavo kaštonų špalieriumi į dvarą. Joje sėdėdavo senasis ponas, išsipuošęs išeiginiais rūbais. Vos tik karieta privažiudavo priebutį, pasigirsdavo garsus vėžėjo, stabdančio arklius, šūksnis ir karieta kaip įbesta sustodavo. Atsidarydavo, nors niekieno nedaromos, karietos durys, iš jos išlipdavo ponas, kuris, pasiramščiuodamas lazda įeidavo į dvarą ir vaikščiodavo po parkus, gašdindamas paneles. Bet kartą, kai karieta įprastu laiku atvažiavo į dvarą, jame buvo svečių. Tą kartą niekas iš jos neišlipęs ir ji šiek tiek palukūriavusi kieme, apsisukusi išvažiavo atgal. Panelės maniusios, kad svečiams išvažiavus karieta vėl sugriš. Tačiau tą naktį ji jau nebesugrižo. Tada jos suprato, kad vaiduoklis bijosi pašalinių ir liepė kumečiams panakčiui budėti dvare. Kumečiai labai bijojo vaiduoklio ir į dvarą ateidavo jau tik jam išvažiavus. Baimės iškamutos panelės nuėjo pas kunigą prašyti, kad išvartytų vaiduoklį. Kunigas joms liepė į pakajų susinešti gražiausius drabužius, papuošalus, prie veidrodžių sukabinti ploniausius rankšluosčius, pasidėti pilniausius vandens dubenis ir tik karietai įvažiavus į kiemą skubiai nusimetus aprėdus pradėti praustis, ir praustis tol, kol ponas prakalbės. Dar pamokė ką jam atsakyti. Grižusios namo, panelės jau iš vakaro pasiruošė sutikti vaiduoklį ir viską padarė taip kaip buvo liepęs kunigas. Vos tik išmušo dvyliką, špalieriuje sublizgėjo liktarnos, kieman įdundėjo karieta, o ponas įėjo į pakajų. Pamatęs besituškuojančias ir prieš veidrodžius besistaipančias paneles supykęs ir neiškentęs paklausęs:

- Ar tik ne į balių, meldžiamosios, ruošiatės?
- Žinoma, kad į balių, – atsakiusios panelės.
- Kaip negėda, kol namuos gedulas? – pasakęs ponas.
- Bet kažin ar ne didesnė gėda mirusiam iš kapų kilnotis? Per

naktis po žemę trunkytis, kai galėtum sau ramiai gulėti ten, kur su dievo palaiminimu esi palaidotas, – atsakiusios jam panelės. Tai išgirdęs ponas susirietęs lyg basliu per galvą trenktas ir bematant išlėkęs į kiemą, skubiai išokęs į karieta. Vos tik spėjusios užsitrenkti jos durelės, lyg patrakę suprunktė arkliai, iš pasagų pažirusios žiežirbos, sublizgėjusios liktarnos, o karieta su didžiausiu triukšmu nubildėjusi špalieriumi į pakalnę ir pranykusi neperregimoje tamsoje

kapinių tarpuvartėje. Nuo to laiko ji jau niekuomet nebepasirodžiusi dvare.

Buvo taip kada, ar ne – sunku spręsti. Bet jeigu toks padavimas yra, manau, vertėjo jį užrašyti. Tegul ateity paskaito vaikaičiai, ką jų seneliai porindavo apie dvarus ir vaiduoklius.

Pasakojo Rimeikienė, gim. 1897 gyv. Karklėnų km.
Užrašė J. Garbenienė, gyv. Vašilėnuose.

PADAVIMAS APIE BIRŽKALNĮ IR MERGELĖS LAUKĄ (Karklėnų apyl.)

Tolimoje, labai tolimoje praeityje, kai po žemę aitvarai lakiojo ir žmonėms turta nešiojo mažame kaimelyje gyveno valstietis Biržys. Tas valstietis turėjo mažą sklypelį žemės ir nepaprastai gražia dukterį. Mergaitė buvo ne tik graži, darbšti, bet ir linksma. Ten, kur ji dirbdavo ar šiaip sau būdavo, nuo ryto ligi vakaro skambėdavo linksma linksmutėlė daina. Kartą per kiemelį ponui nešdamas turtą lėkė aitvaras ir išgirdo kažką nepaprastai gražiai dainuojant. Nors ir labai skubėjo, bet sustojo pasiklausyti nuostabios dainos. Daina aitvarui taip patiko, kad jis žūt būt panoro pamatyti dainininkę, jau daina buvo pakerėjusi aitvarą, o dainininkė jį visai užbūrė. Todėl aitvaras, kur buvęs, kur nebuvęs, vis į laukelį atlėkdavo. Gražuolės dainų klausosi, gėrisi ja, atsigėrėti negalėdamas. Bet kartą mergaitė taip sušalo nuo šalto rudeninio vėjo, sužvarbo nuo darganos, kad nustojo ne tik dainuoti, ir dirbti nebepajėgė. Atsistojo ji vidury laukelio, sušlapusia skepetėle nusišluostė skruostelius ir atsisėdo ant linų pėdelio nors mažumėlę atsipūsti. Sėdint buvo dar šalčiau, todėl mergaitė pagalvojo: „Kad bent kokia kalvelė būtų, užsiglausti nuo vėjo ir lietaus galėčiau. Dar geriau būtų, kad miškelis būtų – nuo žvarbumos užstotų“. Aitvaras nebūtų buvęs aitvaru, jei žmonių minčių nebūtų žinojęs. Išgirdo jis ir gražiosios dainininkės mintis. Ir ne tik išgirdo, bet sau žodį davė, padaryti taip, kaip ji pagalvojo. O jau aitvaras jeigu ką sumano, tai būtinai padaro. Betemstant valstiečio dukra nuėjo namo. Greitai sutemo. Aitvarui to tik ir reikėjo. Palaukė kol kaime užgėso žiburiai, ir griebėsi darbo. Kasė, vilko, ritino, stūmė, mindžiojo, ritino visą naktį šalia valstiečio laukelio, kol prie jo atsirado kalnas. Nusiplūkęs per naktį, susigūžė šalia kalno ir užmigo. Taip būtų ir pramiegojęs kol mergaitė būtų atėjusi kelti linų. Bet, laimei, sugiedojo gaidys ir aitvaras išsigandę pašoko. Pašokęs pamatė, kad jau rausta rytai, greitai ims tekėti saulė, o jis dar miško nepasėjo. Todėl čiupo sėklų terbelę ir lyg pakvaišęs pradėjo sėti ant kalno. Paskui apibėgo ratu aplink valstiečio lauką tarsi žiedu jį apjuosdamas. Paliko tik siaurutis tarpelis į pietus, lyg varteliai, pro kuriuos gali įeiti ir išeiti, nespėjo aitvaras nulėkti nuo kalno, kai ant jo išdygo ir pradėjo augti miškas. Augo jis ne metais, ne mėnesiais, ne dienomis, valandomis, o

sekundėmis. Dar nepatekęjus saulei, ant kalno ir aplink jį ošė tankus kaip šepetys jaunuolynas. Atėjusi ryta į laukelį mergaitė net aiktelėjo! Šalia jo, kaip ji vakar pagalvojo, buvo ne tik kalvelė, bet ir visas kalnas ir dar mišku apaugęs. Tokio stebuklo ji nesitikėjo ir ėmė šaukti tėtusi:

– Žiurėk! Žiurėk! Tėvužėli! Koks gražus kalnelis šalia mūsų lauko! Antai pono lankoje kokia didelė dauba! O ir takas koks suplūktas! Ar tik ne aitvaras bus mums šį kalnelį atidanginęs?

– Gal ir aitvaras, – sutiko tėvas.

– Aš vakar pagalvojau, kad bent kalvelė būtų, – prisipažino dukra.

– Matyt, tavo norą kas nors išgirdo ir supylė kalną.

– Taip! Tikrai taip! – sušuko mergaitė.

– Dabar aš tikrai žinau, kad aitvaras mums supylė šį kalnelį!

Tai pavadinkim Biržkalniu ir jis amžinai bus mūsų!

– Gal nereikia, – padvejojo Biržys.

– Reikia! Tikrai reikia, kad jis būtų mūsų, – prašė mergaitė.

– Gerai, tegul bus kaip tu nori, – sutiko tėvas. Kadangi kalnas buvo prie Biržio lauko, tai ir vėliau kiti žmonės pradėjo vadinti jį Biržkalniu. Taip tebavadina ir dabar.

Daug metų praėjo nuo ta laiko, kai aitvaras supylė kalną.

Seniai nebegyvena ir gražioji dainininkė, bet žmonės, gyvenantys aplink Biržkalnį, yra skardžiabalsiai. Turbūt, jie visi yra gražiosios dainininkės palikuonys.

Užrašė ir literatūriškai aprobavo
Janina Garbenienė, gyv. Vašilėnuose

MERSELĖ ŽVAIGŽDELĖ

Ant plačios, lėtai tekančios upės kranto stovėjo sukrypusi lūšnelė. Toje lūšnelėje gyveno jauna moteriškė su mažu vaikiu. Kol vaikelis užaugo į bernaitį, jaunoji moteriškė nuo sunkių darbų paseno ir atgulė į kalnelį. Sūneliui palikdama tik samdinio dalužę. Sėdi ištuštėjusioje lūšnoje bernaitis, apie savo vargo dalužę galvoja. Bet mintimis sotus nebūsi, reikia duonelę užsidirbti. Todėl atsikėlė jis su saule ir išėjo pas lūšnelės savininką darbo ieškoti, duonelės pelnytis. Kol su visais laukuose dirbo, vienumos nejuto, o kai reikėjo į žemėn susmukusią lūšnelę sugrįžti, širdis netraukė. Dažnai prie upės pareidamas sustodavo.

Į lėtai slenkantį vandenį žiūrėdavo, jam pavydėdavo, kad sau laimingas teka į jūras marias, nei jam aprėdas ar duonos kąsnis galvoje, nei šaltis spaudžia, nei karštis alsina. Taip kartais norėjosi upeliu nuplaukti, debesėliu padangėje kaboti, vėju po laukus skraidyti. Bet žmogus ne vanduo, ne rūkas, ne vėjo vejamas padangėmis purus debesėlis. Todėl reikėjo į lūšnelę eiti, nors truputį pailsėti, kad galėtų sekančią dieną laukuose triūsti. O tą sekančią dieną, lyg tyčia, šeiminkais liepė daug darbų nudirbti, ir bernaitis vėlai į namus išėjo. Buvo labai pavargęs, todėl ilgai ėjo, kol iki kitos pusės upės priėjo. Priėjęs upę, žiūri – savo akimis netiki. Ant liepto graži kaip saulelė mergelė stovi, medine kultuve žlugtą skalbia. Priėjo bernelis prie margaitės, paėmė iš jos kultuvę ir eina namo. Mergaitė vejasi jį, o pavijusi prašo, maldauja atiduoti jai kultuvę. Gerai, sako bernaitis, atiduosiu geruoju, bet tu turi pirma man pažadėti, kad mano pati būsi. Nebuvo kitos išeities mergelei, kaip sutikti bernelio pačia būti ir ji sutiko. Gavęs pažadą, bernaitis nuėjo namo, atsigulė ir greitai užmigo. Užmigęs sapnuoja, kad graži skalbėja skalbia žlugtą, pyškina kultuve, net visi laukai skamba. Išskalbusi metė upėn kultuvę ir ji pavirto valtele. Mergaitė sukrovė baltai baltutėliai išskalbtus skalbinius į valtelę, o paskui ten ir pati įlipusi, be irklų prieš srovę greitai nuplaukė. Net pro miegus bernaitis stebisi neregėtu stebuklu. Kai pabudo, jau saulelė pro mažą langelį įspindusi buvo. Nusigando bernaitis, pašoko iš lovos ir pusplikis išbėgo pas šeiminką. Bet per lieptą beeidamas pamatė vakarykšnią mergelę į tą krantą ateinančią, kur jo lūšnelė stovi.

– Kur bėgi, mano vyre? – klausia bernaitį margelė.

- Pas lūšnelės savininką, – atsakė mergelei bernaitis.
- O kodėl be marškinių mano vyras? – paklausė mergelė.
- Bijau pavėluoti, – atsakė bernaitis.
- Aš tau marškinius šiandien išskalbsiu, – pasakė mergelė ir padavė baltus baltutėlius marškinius bernaičiui.

- Ačiū tau už rūpestėlį, stengsiuos atsilyginti už bemiegę naktelę, pasakė ir pabučiavo vandeny išmirkusias rankes. Pakėlė mergelė rankelę ir pamojavo sakydama: „Lengvos tau darbo dieneles!“ Visą dieną triūsė bernelis laukuose, bet visai nepavargo. Eina namo ir stebisi, kad kojos ir nekilnojamos į lūšnelę nešte neša. Parėjęs namo, lūšnelės nepažino. Langeliai nušveisti, kaip veidrodėlis žiba, lovelė už krikštinius marškinius baltesnė, asla ajerais kvėpia. Stebis bernaitis, kad taip šviesu jo varganuose nameliuose pasidarė, net ir valgį pamiršo.

- Ir neišalkai per dieną, vyreli,– klausia mergelė.

- Išalkau, labai išalkau, bet mano lūšnelė tokia šviesi pasidarė, kad ir alkį užmiršau.

Atnešė mergelė ant stalo pilną dubenį karštų karštutėlių bulvyčių ir ragina bernaitį valgyti. Bernelis liepia vieną bulvytę mergelei valgyti, kitą pats suvalgo. Pavalgė abu iki soties, bet bulvyčių dar liko.

- Padėsiu ant krosnelės rytmečiui, – pasakė mergelė.

- Ačiū už gardžias bulvytes,– padėkojo bernaitis. Tokių kaip gyvas nesu valgęs.

Pragyveno bernaitis su gražiąja margele tol, kol reikėjo vaikelį gimdyti. Kai ta diena atėjo, mergelė bernaičiui sako:

- Eisiu aš šiandien saulelei leidžiantis pas savo tėtusį. O tu ateik rytoj po saulėlydžio prie upės ir atsistojęs ant liepto žiūrėk į vandenį tol kol pamatysi valtį pasroviui plaukiančią. Ją pamatęs, nusilenk tris kartus ir paprašyk grįžti atgal. Kai valtis ims plaukti prieš srovę, nieko nelaukęs užsimerk ir šok į ją. Bet išokęs, kad ir kas atsitiktų, neišdrisk atsimerkti, nes pražudysi save, mane ir mūsų vaikutį.

Sutemus nuėjo bernaitis prie upės, atsistojo ant liepto ir žiūri į vandenį. Mato: upės dugnu mėnulis vaikščioja ir žvaigždės kabina, o žvaigždės ploną drobę audžia ir baltutėlius rūbus siuva. Žvaigždžių būryje labai panaši į jo žmoną mergelė sėdi ir mažam vaikeliai ploniausius šilko marškinius siuva. Bet vanduo susidrumstė ir bernelis pamatė valtį beatplaukiančią. Kai valtis priplaukė prie liepto, bernaitis taip kaip žmona buvo sakiusi ir padarė. Vos tik jis išoko į valtį ji bairiu greičiu pasileido plaukti prieš srovę ir šokinėti tarsi per akmenis ar uolas. Aplink dundėjo, šniokštė, kažkas pagalbos šaukėsi, už rankų kojų griebė, plaukus nuo galvos rovē, o galiausiai valtį į gelmes pradėjo traukti. Labai narėjo bernaitis pažiūrėti kas aplink

darosi, bet bijojo parasti mergele, kurią baisiai mylėjo, todėl kentėjo iš visų jėgų. Valtis sukosi, grimzdo kol galiausiai sustojo ant seklos. Paskui kažkas paėmė bernaitį už rankos ir nuvedė nežinia kur. Aplink bavo ramu, grojo negirdėta muzika. Nematomas vedlys pasodino bernaitį į aukštą kėdę ir liepė atsimerkti. Kai jis atsimerkė, pamatė, kad sėdi šalia savo žmonos neregėto grožio rūmuose, visai netoliese stovėjo gintarinis lopšelis, o jame gulėjo mažas vaikelis, kurį supo žvaigždžių rūbais pasidabinusios neregėto grožio mergelės. Supdamos vaikelį jos dainavo lopšinę, kurią kadaise jam motulė dainavo.

– Dabar mūsų vargai pasibaigė, – paėmusi už rankos bernaitį pasakė jo mergele. – Prieš daug daug metų mane ir mano sesutes užbūrė laumė jūra ir su visais rūmais paskandino į vandenyno dugną. Kai beribis vandenynas nuseko, o mane užliejusi jūra išdžiūvo, aš turėdavau kasnakt atplaukti į upę, kuri yra prie tavo lūšnos ir skalbti laumių marškinius, kol žemėje atsiras geros širdies vargo belnužėlis ir atims iš manęs kultuvę, o paskui gražins. Daug vargo bernelių per tą laiką užaugo žemėje, jie visi iš manęs kultuvę atimdavo, bet nė vienas negražindavo, nes buvo godūs ir savimylos. Tokie manęs išgelbėti negalėjo. Paskui užaugai tu, o aš skalbiau ir skalbiau laumių marškinius, galvodama, kad amžinai juos skalbsiu. Ir tu, kaip ir kiti, iš manęs kultuvę atėmei, bet ir gražinai. Paskui paėmei į žmonas, dalinai vargo valgio trupiniais ir neklausinėjai kur aš išeinu. Man išeinant į savo rūmus dar buvo likęs svarbiausias darbas. Reikėjo tau iškęsti neatsimerkus tol, kol mano rūmai pasikeis. Tu neišsigandai ir nugalėjai visas laumes, kurioms tiek metų turėjau skalbti marškinius. Jeigu tu būtum išsigandęs ir nors viena akimi žvilgterėjęs kas darosi aplink, man būtų reikėję iki mirties skalbti raganų marškinius prie tavo lūšnos. Ir ne tik aš, bet ir mūsų sūnelis būtų buvęs jų tarnas. Dabar burtų galia įveikta. Aš ir mano sesutės išgelbėtos. Rūmai, kuriuose esame, yra mano o dabar ir tavo. Nebereikės man skalbti raganoms žlugto, nebereikės tau ir mūsų vaikeliumi niekam betarnauti.

Taip ir pragyveno barnaitis su mergele žvaigždele nuostabiuose rūmuose visą gyvenimą visko pertekę, gal ten tebegyvena ir dabar.

Janina Garbenienė
(Sakmė)

KAIP KAIMYNAI ŪKININKUI KAUKĄ ĮKALBĖJO

Prie žalio žalutėlio miško, girtuoklėmis, bruknėmis, spanguolėmis bei palinkusiais karklais apaugusio klampaus klamputėlio raisto buvo didelis gražus laukas. Tenai stovėjo ažuolinė troba su stikliniu priebučiu, molinis tvartas ir medinis svirnas. Ant trobesių galų, priešpriešiais sukryžiuoti puikavosi mediniai žirgeliai. Šalia kamino – sukosi vėjarodis malūnėlis. Trobos sienos buvo apkaltos dailiomis lentelėmis. Priebutį apsviję spurgomis apkibę apyniai, kvepiantys gardžia gira, o langinėse išpjaustinėtos gėlės atrodė kaip gyvos. Nuo namo slenksčio link tvarto svirno ir šalimais bėga takeliai, kietesni už akmenį nes buvo čia gyvenusių kelių kartų žmonių suminti. Kieme vartus saugojo du svyruokliai beržai, palydėdami ar sutikdami išeinančius ar pareinančius per šiuos vartus. Trobos slenkstis buvo daugel metų nužargstytas ir sijonų palankais nuplaktas taip, jog blizgėjo lyg nulakuotas. Molinė, smėliu pabarstyta asla geltonavo kaip naujos klevinės grindys. Vidury kambario stovėjo tvirtas ilgas ažuolinis stalas, už kurio būtų tilpę tuzinas žmonių. Ant vieno stalo galo buvo patiestas naujas lininis rankšluostis. Po juo pūpsojo didelis šviežios duonos kepalas. Kitame stalo gale sėdėjo plačiapetis, įdiržusiomis nuo darbų rankomis mažakalbis namų šeimininkas ir pasigardžiuodamas srėbė riebius kopūstus su virtomis bulvėmis ir dideliais kašniais kirto kiaulienos mėsa, šviežia duona užsikąsdamas.

Už lango žydėjo pavasaris. Ganykloje rupšnojo gyvuliai. Aplink karves rupšnojo veršiukai, lankoje žvengė arkliai, nuo pamiškės kiškio pabaidytos lėkė avelės, paskui kurias bėgo basas piemenukas. Ant skiedryno kapstėsi raibas gaidys su vištų pulkelio. Aptvare šalia tvarto kriuksėjo užgriuvusiomis nuo riebumo akimis peniukšliai. Turtingai gyveno darbštus ūkininkas, džiaugėsi gražiu pavasariu. Kaimynai, matydami jo klestintį ūkį jam pavydėjo ir slapčia šnibždėjosi, kad turbūt tas ūkininkas yra naudą nešantį kauką prisijaukinęs. Ūkininkas, girdėdamas tokias kalbas nekreipė dėmesio, nes žinojo, kad tas kaukas – kasdieninis darbas laukuose, tvartuose, pievose ir svirnuose. Po sunkios darbo dienos sotus valgis, ramus miegas ir švari sažinė – stiprybės šaltinis, o kol jis bus sveikas ir stiprus, tol galės jam pavydėti nesamo kauko nors ir visas pasaulis. Besisukant tarp darbų greitai prabėgo vasara, ruduo atnešė ir

speiguotą žiemą. Ramiai dirbo kasdieninius darbus ūkininkas ir nė neįtarė, kad jo svirną iš tiesų įniko lankyti kaukas, kuris naktimis tuštino jo aruodus. Bet kartą pritrūko šeimnininkui miltų ir nuėjo į svirną prisisemti keletos maišų grūdų, ketindamas vežti juos sumalti. Bet vos tik jis pasilenkė prie aruodo, atvirto aukštelninkas iš nuostabos: vienas aruodas buvo apytuštis, kitas gerokai nusekęs, ir tik trečias dar pilnas. Atsistojęs ūkininkas nuo patirto nuostolio pamanė, kad vagys bus apsilankę jo svirne ir nutarė patykojęs pačiupti juos nusikaltimo vietoje. Vakare anksčiau apsišėrė galvius, įdėjo jiems daugiau šieno, kad nebereiktų eiti po vakarienės į tvartą ir, pavakarieniavęs, išėjo miegoti į svirną. Svirne buvo keletas šakočių, paruoštų mėšlavežiui. Viena tvirčiausia ir pati geriausia, prie delno limpanti, pasidėjo šalia, ir ėmė lūkuriuoti. Sėdi, klausosi, svirne nė gyvos dvasios, nei trakšt, nei brakšt. Jau gaidys užgiedojo paklydėliams, paskui paskelbė pusiaunaktį, o po vidurnakčio saldus miegas pradėjo lenkti svirno sargą ir jis bebudėdamas užmigo. Iš pradžių pamanė, kad sapnuoja, bet paskui suprato, kad svirne kažkas yra. „Aha, – pamanė ūkininkas, – pakliuvote, nedorėliai!“ Tyliai pasiėmė šakotį ir nuslinko į tą kampa, kur girdėjosi semiant grūdus. Iškėlė virš galvos jį ir kad tvojo ten, kur grūdai biro. Sužviegė, sušnypštė kažkas aruode ir nutilo. „Matyt, gerai pataikiau“, – apsidžiaugė ūkininkas ir sugriebęs kišenėje degtukus, uždegė liktarną, kad pamatyti aruode gulinti paslika vagį. Bet kaip nustebo jis, išvydęs, kad aruode išskyrus grūdus nieko kito nebuvo. Pagalvojo, kad beskubėdamas užmiršo arba nesuvokė kur tvojo. Atidžiai apžiūrėjo visas svirno kertes, iššniukštinėjo aruodus, tačiau vagies nė balso, nė kvapo. „Nejaugi kaimynai bus įkalbėję kauką, – pamanė ūkininkas. – Blogai tik, kad tas nenaudėlis ne man o iš manęs nešti sumanė“. Pratūnojo šeimnininkas visą naktį svirne, bet nieko nesulaukė. Švintant parėjo į trobą, užsiropštė ant krosnies ir sušilęs užmigo. Bemiegodamas sapnavo, kad kaukas paskutinius grūdus iš svirno išvilko. Bjaurus sapno išsigandęs, nubudo ir nubėgo į svirną, manydamas, kad naktį ieškodamas vagies su žiburiu nepastebėjo, o šviesoje kaip mat suras, atrodė... Bet ir šviesoje svirne nieko nerado, tik dar labiau nusekusį aruodą pamatė. „Jegu taip bus ir toliau, tai iki sėjos liks tik sienos ir lentynos, – mąstė rūškanas ūkininkas, – Reikėtų nors nedelsiant ką nors daryti. Bet ką?“ Rūpesčio slegiamas pašėrė galvius, patapšnojo kaklus arkliams, surinko avižom skirtus maišalius ir pakabino daržinėje ant vagio. Išeidamas iš tvarto, bėriukams pasakė: „Kvit, avižėlėms, reiks plūgą traukti alkaniems“. Pusryčiaujant žmona, pamačiusi rūškaną vyrą, paklausė:

– „Kas nutiko, kad vaikščioji kaip žemę pardavęs?“

– Blogai, motin, kažkas svirnan įjunko, greitai ir duonos su pluta pritruks. Ir pasakojo jai, kaip per naktį svirne vagies tykojo, kaip

su šakočiu per aruodą trenkė, kaip aruode kažkas sukliko, o kai ieškojo ten nieko nerado. Nuovoki žmona suprato, kad į svirną yra įjunkęs kaukas ir juo nedelsiant reikia atsikratyti. Liepė ji vyrui eiti miegoti, o kai reikės pažadėjo pažadinti. Vyrui užmigus žmona išsitraukė iš pabalkio kadagių verbą. Nuo jos nupurtė saują sausų spyglių ir subėrė į vyro sermėgos kišenes. Kiton kišenėn įdėjo Šv. Agotos duonos. Kai lauke visai sutemo, žmona pažadino vyrą, padavė jam sermėgą ir liepė eiti į svirną. Nuėjus į svirną liepė po galva pasidėti balną, ant žemės atsigulti, apsivilkus sermėga ir aplink save apibrėžti apskritimą maždaug pusmetriu į visas puses nuo tos vietos, kur atsiguls laukti kauko. Gulėti tyliai ir klausytis, kada pradės jis semti iš aruodo grūdus. „Tuomet tyliai atsikelk, nieko nelaukęs čiupk iš kišenės verbos nuobiras ir sviesk aruodan. Kai iš ten pasigirs šnypštesys, mesk Šv. Agotos duoną ir žiūrėk, kas bus“. Kaip žmona pamokė, taip vyras ir padarė. Pragulėjo jis iki vidurnakčio, svirne ramut ramutėliausiai, o po vidurnakčio girdi, kažkas neaišku pro kur čiūžu čiūžu, čiūžu įčiūžino į svirną, paskui bildu įbildėjo į aruodą ir pradėjo brūžu brūžu semti kaip su bertuve iš aruodo grūdus. Ūkininkas tik šmakšt sermėgos kišenėn ranką, čiupt iš ten visus kadagio spyglius, švyst tiesiai į aruodą. Vos tik spygliai pabiro aruodan iš jo iššoko ugnis panaši į kamuolinį žaibą. Tada ūkininkas capt iš kitos kišenės Šv. Agotos duoną ir bumt su ja į ugnies kamuolį. Vos tik Šv. Agotos duona pataikė į degantį daiktą, tas kaip mat nukrito ant grindų prie aruodo, ir pavirto į nedidelį susivėlusį žmogiuką. Ūkininkas čiupo žmogiūkštį už pakarpos ir ėmė perti kur pakliuvo šakočiu. Ūkininkas peria kauką ir kartoja: „Ar bevogsi mano javus? Ar belįsi į mano svirną?“ Tas stena ir pūkščia, spardosi ir spiegia, bet neprižada palikti svirno. Pėrė ūkininkas kauką tol, kol jis pažadėjo daugiau į jo svirną kojoms nekelti. Pažadą išgavęs, paleido kauką savo keliais, net išneštų grūdų gražinti nepareikalavęs. Paleistas kaukes spruko iš svirno, visus kampus siera prismardinęs. Patenkintas ūkininkas parėjo į trobą, pabučiavo išmintingąją savo žmoną ir abu ramiai užmigo, o kaukas parnešė visus iki vieno išneštus grūdus į ūkininko aruodą ir tie grūdai pasidarė tokie skalsūs, jog semk nesėmęs, o aruodas kupinas kupiniausias. Taip ir pragyveno ūkininkas, o paskui ir jo vaikai visą gyvenimą pertekliuje vien todėl, kad kaimynai jam kauką bepavydėdami įkalbėjo.

IŠMAINYTA MERGAITĖ

Seniai, labai seniai, kada mūsų seneliai dar baudžiavą ėjo, prie Šiaušės upės gyvenęs turtingas grafas Bagdonavičius (Bagdanovič). Balti, lyg gulbė, švytėję grafo rūmai, paskendę sodų žalumoje. Gražia liepų alėja kas rytą šuni vedinas, vaikščiojęs jo sūnus „išsipustęs“, kaip žmonės sakydavo, „visas krakmolytas“.

O aplinkui – baudžiauninkų trobelės, be kaminų, mažyčiais, nuo dūmų aprūkusiais langeliais. Vienoje iš jų gyvenęs baudžiauninkas Martynas su savo dukra Agne. Ši buvusi šauni mergaitė, veidas – skaistus, lyg ryto rasa, ant pečių, tars į aukso giją nusidriekusi, geltonavo kasa, o akys – lino žiedo mėlynumo. Nė vienas vyriškis nepraeidavęs, nepakalbinęs Agnės, nesusižavėjęs jos darbu, kuris jos rankose tirpte tirpdavęs. Mergaitė verpė, audė, ir dainavo. Žmonės ją vadinę "devynbalse lakštingala“. Neaplenkė Agnės ir ponaičio akis. Viena rytą, tėvui į dvarą nuėjus, ponaitis priėjęs ir sakęs:

– Na, Martynai, eik namo ir atvesk man savo dukterį į dvarą, už ją aš tau duosiu geros veislės telyčią.

Nuliūdęs, tėvas. Susimąstęs ir patylėjęs atsakęs:

– Na, ką gi, pone, verčiau mane pliek, mušk, užplak, bet aš savo dukters į telyčią nemainysiu.

– Nuplakti velnią už nepaklusnumą – sukriokęs ponas. Dvaro tijūnai čiupę Agnės tėvą, plakę ir užplakę. O Agnę pasigavęs ir išsivežęs pasigavęs ir įsivežęs į dvarą ponaitis. Vietoj jos paleidęs į kiemą telyčią. Verkusi mergaitė, kasdien liejusi ašaras. Gaila jai buvo užplakto tėvo ir savo jaunystės.

Vieną dieną grįžęs iš medžioklės ponaitis neberadęs Agnės. Visur ieškojęs, bet dingusi ji kaip į vandenį. Žmonės kalbėję, kad išėjusi į mišką ir negrįžusi, tikriausiai, pavirtusi gegute.

Kada bagdoniškių miške kukuodavo gegutė, kaimiečiai sakydavo: „Agnelė rauda“ (Bagdoniškis – nuo Bagdonavičiaus pavardės kilęs pavadinimas Šiaulių rajone).

Panašaus turinio dainelę dainuodavo mano mama:

*Aš augau pas tėvelį daili panutėlė,
Didžio turto neturėjau, tik Kraitekubilėlį (2 kartus)*

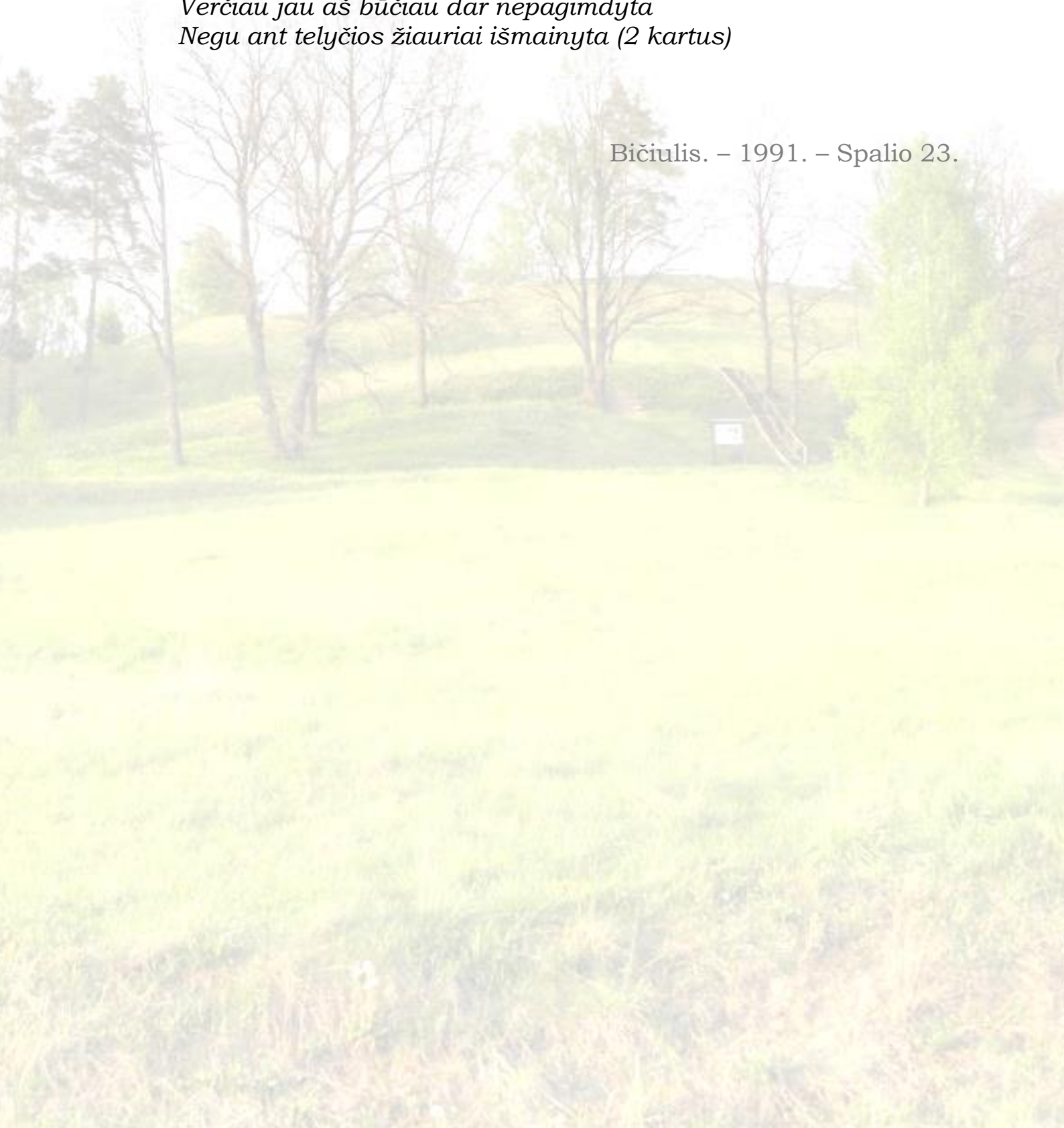
*Pikto pono akys mane pasdabojo.
Sakė, jeigu neklausysiu, rykštėmis grūmojo (2 kartus)*

*O kai mane vežė į pono dvarelių,
Sūrios ašarėlės virto į raseles (2 kartus)*

*Kubilėli mano, tu kraiteli mano,
Kiek tavo šulelių, tiek man duos rykštelių (2 kartus)*

*Verčiau jau aš būčiau dar nepagimdyta
Negu ant telyčios žiauriai išmainyta (2 kartus)*

Bičiulis. – 1991. – Spalio 23.

ŠIAUŠĖS PASLAPTIS

Apie kitą poną Karpinski taip pat žmonės daug pasakodavo. Turtingas ir triukšmingas jis buvęs. Savo malonumui žiemą, kada būdavo gilios pusnys, pakinkydavęs į ratus šešis baltus arklius. Ratai iki stabulių grimzdavę į sniegą, arkliai nepatraukdavę, o ponas kvatodavęs iš džiaugsmo. O vasarą per karščius, per įkaitusį smėlį ponas važiuodavęs rogėmis. Džiaugsmui nebūdavę galo, kai iš po girgždančių rogių rūkdavę dūmai. Vakaraus eidavęs pasivaikščioti Šiaušės pakrantėmis, medžiodavęs antis. Vieną vakarą, ant pečių nešinas muškietą, išėjęs paupiu pamedžioti. Pamatęs prie seno gluosnio, ant lieptelio baudžiauninę mergaitę, kojas plaunančią. Kaip visada, ir tą vakarą turtuolio širdis troško pramogų.

– Lipk į medį! – surikęs.

Mergaitė išsigandusi, nustebusi, stovėjusi ir žiūrėjusi į poną.

– Ar lipi, greičiau! – taikydamas muškietą į ją rėkęs.

Mergaitė įlipusi į medį. Ponas iš muškietos „taukšt“ – ir numušęs. Suraibuliavęs upės vanduo. Šnabždėdamos nendrės paslėpusios mergaitės kūną. Nuo to laiko, kas tik eidavęs paupiu, toje vietoje girdėdavęs šnabždesį ir plaukai ant galvos pasišiauždavę. Už tai upę pavadino Šiauše.

Bičiulis. –1991. – Spalio 23.

LUOKĖS KALNAS (Užventis)

Ant Luokės kalno arė Pašakarnis iš Kirklių kaimo. Vidudienį paleido arklį ir atsigulęs užmigo.

Sapne jam pasirodė graži mergelė kaip karalaitė ir sako:
Ar sutiksi mane pasveikint?

– Kodėl ne?

Karalaitė:

– Tik nedabar, o nakties dvyliką.

Naktį jis nujojo ir atsigulė po tuo pačiu lazdynu. Išrėpliojo iš kalno baisiausia rupūžė ir sako:

– Tai pasveikink mane!

Jis persigando ir ėmė bėgti nuo kalno. Kai bėgo, girdėjo, kad ten į kalno vidų kažkas nužvangėjo. Mergelė pasakė:

– Aš esu nelaiminga: dar šimtą metų turiu būti. Būtum buvęs tu laimingas, ir aš būčiau laiminga.

Kai milžinai gyveno: Padavimai apie miestus, ežerus, kalnus, akmenis.– V.: Vaga, 1983.– P.34–35:iliustr.

KATEŽERIS (Kražiai)

Ežeras, liaudies manymu, yra deivių būstas, ten gyvena vadinamosios ežerų deivės, kurios yra žuvų valdovės ir leidžia jas gaudyti, tik savo mylimiesiems asmenims. Kai tiktai neturintis jų malonės žmogus tinklą užmeta, tuojau jos visas žuvis suvaro į didžiausią olą, esančią dugne, ir uždaro. Rusų valstiečiai (taip liaudis teigia) žina paslaptį, kaip atidaryti olą, ir todėl jiems visada geriausiai sakėsi žūklė. Yra toks pasakojimas apie ežerėlį, vardu Katežerį, esantį netoli Kražių žemaičiuose, kad seniau tenai nebūdavę galima pagauti nė vienos žuvies. Tik šit vienas rusas, išsinuomojęs tą ežerėlį, pasinėrė po vandeniu, atrakino olą ir spyną įsikandęs išnešė į viršų. Nuo to laiko Katežery pradėjo būti daug žuvies.

Pasakoja taip pat žmonės, kad deivės, kai supyksta, tai visą ežerą perkelia į kitą vietą. Bet tas nimfas galima permaldauti, jei duosi ežerui tokį vardą, koku jos nori, kad jų būstinė vadinama būtų, bet jei nepataikai, tai vanduo pakyla ir pereina į kitą vietą. Dažnai atsitinka, kad užlieja kaimus ir miestus. Senų senovėje ir Lukštų ežeras, kai dar vardo neturėjo, o pyko ant Varnių gyventojų, buvo pakilęs išeiti iš krantų ir miestui grasino tvanu. Persigandę gyventojai, susirinkę vidury rinkos, tarėsi, kaip čia praminti tą didelį ežerą: kiekvienas vis kitu vardu šaukė, tik nė vienas nepataikė tikrojo. Vanduo ėmė vis labiau ir labiau siausti, vis artyn ir artyn eiti. Visus pagavo siaubas – niekas nežinojo, ko dabar griebtis. Tokioje kritiškoje būklėje atsidūrę, tarsi koku stebuklu pamatė tekina per miestą bėgant jauną vokietuką. Tada visi ėmė rėkti: skęstam vokietėli, gelbėk mus! Vokietukas, gailesčio suimtas, ant viso miesto riktelėjo: Lūksts! Lūksts! Sulig tų žodžių ištarimu ežeras uždamas atslūgo į savo guolį.

Kai milžinai gyveno: Padavimai apie miestus, ežerus, kalnus, akmenis.– V.: Vaga, 1983.– P.95–96: iliustr.